

om het goddelijk karakter van de Revelatie aan te tasten. Men zal met u ijveren tegen de velleiteiten van de critiek tegenover den tekst der Schrift; de geschichtlichkeit van de aartsvaders zal men u toegeven; men zal de oude volgorde van wet en profeten herstellen, maar men zal tegelijk op hoogen toon u verkondigen, dat Israel's cultus en wetgeving, Israel's moraal en religie niet te danken is aan Goddelijke Openbaring maar aan de wijsheid van Babel alleen. Was Abraham niet uit Ur der Chaldeën afkomstig? Bleek Kanaän niet geheel van Babel's cultuur doortrokken? Is de wetgeving van Hammurabi niet het origineel van Israel's Thora? En staat daarmee de geestelijke afhankelijkheid van Israel niet onomstootelijk vast? En dat ook hier, zij het dan in gansch anderen vorm, dezelfde antithese terugkeert tusschen menschelijke *evolutie* of goddelijke *revelatie*, zal u duidelijk zijn, wanneer Winckler u verklaart, dat het Monotheïsme of Jahvisme daarom niet aan Israel kan zijn te danken, omdat Israel daartoe te onbeteekenend was. „Die neuen Ideen, welche die Entwicklung der Menschheit bestimmen, können nur dort ihren Ausdruck finden, wo der Menschegeist für ihre Entstehung reif ist.” Daarom kan het Monotheïsme alleen in Babel zijn ontstaan, want „der Monotheismus muss als *Lehre* dort seine Formulierung empfangen haben, wo ein hochentwickelter Polytheismus zu ihm als seiner nächsten Entwicklungsstufe führen musste” 98). Met andere woorden het evolutieproces wordt gehandhaafd, maar verplaatst. Het wordt uit Israel weggenomen en naar Babel overgebracht. De laatste glorie, die Wellhausen's school nog aan Israel liet, is daarmee aan Israel ontnomen. Het zinkt in eigen onbeduidendheid weg.

Hoe ernstig en diep ingrijpend het vraagstuk is, dat hiermede aan de orde is gesteld, kan wel daaruit blijken, dat het de denkende geesten heeft bezig gehouden van den aanvang der Christelijke Kerk af. Toen de Christelijke Kerk pas optrad, hebben Celsus en de andere Apologeten van het Heidendom reeds de goddelijkheid der Openbaring bestreden, eenerzijds door te wijzen op de overeenkomst tusschen de verhalen der Schrift en de traditiën der oude volkeren en anderzijds door roem te dragen op filosofen als Socrates en Plato, die in diepte van religieus en ethisch gevoel niet beneden Mozes en Christus stonden. Dit dwong tot verweer. Aanvankelijk meende men te kunnen volstaan met de orde om te keeren; de traditiën der volkeren waren aan Israel ontleend en Griekenland's wijsgeeren hadden hun hoogere godskennis aan Mozes